תנ״ך · ראשונים · אברבנאל · נביאים

אברבנאל על עובדיה

רבנו יצחק אברבנאל

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

אברבנאל על עובדיה

רבנו יצחק אברבנאל

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/אברבנאל-על-עובדיה/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
פסוק א 4
פסוק ב 9
פסוק ה 10
פסוק ו 10
פסוק י 11
פסוק יא 16
פסוק יד 17
פסוק טו 17
פסוק טז 17
פסוק יז 18
פסוק יח 18
פסוק יט 18
פסוק כא 20

פרק א

פסוק א

דברי הנביא עובדיה הם נבואה אחת בלבד מדובקת מראשיתה ועד סופה ולכן לא עשיתי בם חלוק נבואות, וראיתי לשאול בה גם כן ו' שאלות:

השאלה הראשונה היא אם הנבואה הזאת אשר ניבא עובדיה על אדום כבר נתקיימה ע"י נבוכדנצר שאחרי שכבש את א"י והחריב את ירושלם כבש שאר ממלכות הגוים אשר סביבותיו מצרים ועמון ומואב ואדום ושאר הגוים כמו שבא בספר ירמיהו, או אם נתקיימה אח"כ בימי הורקנוס המלך מבני חשמונאי שהלך על ארץ אדום ויך את רביבה ואת מרשה אשר לאדום ויכנע את גאון אדום וישימם למס עובד ויקשרם ויכבלם בכבלי מילה וימל את בשר ערלתם כמו שספר כ"ז יוסף בן גוריון בספרו, או אם הנבואה הזאת לא נתקיימה עדיין והיא עתידה להתקיים:

השאלה השנית מהו אדום והר עשו שניבא עליו עובדיה בזאת הנבואה, האם ארץ אדום הסמוכה לא"י אשר עברו אצלה ישראל קודם שבאו לארץ סיחון ועוג כמ"ש בתורה והוא אשר כבשה דוד והציב בה נציבים ואשר כבש והחרים נבוכדנצר ואשר כבש הורקנוס הנזכר, או אם אמר אדום והר שעיר על רומי וארצות הנוצרים כמו שנהגו חכמים ז"ל לקראם אומת אדום ועל רומי עיר אדום:

השאלה השלישית מה היה שהנבואה הזאת שניבא עובדיה מאדום באה בלשונה במעט מהחלוף בדברי ירמיהו וכבר אמרו חכמים ז"ל שאין שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד, וראוי שנדע משני הנביאים האלה מי קדם למי בזאת הנבואה האם עובדיה לירמיה או ירמיה לעובדיה, ומה הצורך או התועלת כששני הנביאים ינבאו ענין אחד בעצמו אם רצה הש"י להודיע סודו אל עובדיה למה לא הודיעו מאומה אחרת כי אם מאדום:

השאלה הרביעית באומרו כה אמר ה' אלקים לאדום שמועה שמענו מאת ה', כי אומרו שמועה שמענו מאת ה' אי אפשר שיהיה על השם יתברך רוצה לומר שיהיה זה מאמרו ודבריו כי איך יאמר השם יתברך על עצמו שמועה שמענו בלשון רבים וששמע זה מאת ה' כאלו הוא זולתו ואם הם דברי הנביא מעצמו איך אמר כה אמר ה':

השאלה החמישית באומרו ולא יהיה שריד לבית עשו כי ה' דיבר כאילו אמר שלא ישאר מהם שריד ופליט כי כולם ימותו באותה מלחמה, והנה אמר סותר לזה עמוס בסוף נבואתו למען יירשו שארית אדום והוא המורה שתשאר מאדום שארית ופליטה שימשלו בה ישראל ואיך באה הסתירה הזאת בדבריהם אחרי שאלו ואלו דברי אלקים חיים וכולם נתנו מרועה אחד:

השאלה הששית באומרו וגלות החל הזה לבני ישראל אשר כנענים עד צרפת, כי מה ענין הכנענים בפסוק הזה וכל שכן עם צרפת, וה"ר דוד קמחי פירש כנענים על האשכנזים שהם ארצות אלאמני"א ואשקלב"וניאה, ולא ידעתי מאין באה לו הנבואה הזאת שנתישבו אותם הארצות מכנעניים אם לא שראה בדברי ה"ר אברהם אבן עזרא ששמע מפי גדולים שארץ אשכנז נתישבו בו כנענים שברחו מארצם מפני בני ישראל, ואין הדבר כן כי הכנענים עברו לאפריק"א כמו שאמרו חכמים ז"ל והנני מפרש הכתובים באופן יותרו השאלות האלה כולם:

הכונה הכוללת בנבואה הזאת היא להודיע חרבן אדום אשר יהיה לעתיד לבא, ולבאר שהאומה הזאת הנקראת אדום היתה בראשיתה דבר מועט ואחר כך נתפשטה ממשלתה בעולם, ושעם זה כבר באו עליה בזמן שעבר צרות רבות ורעות אבל לא החריבוה חרבן החלטי, אמנם בזמן קבוץ הגלויות תחרב ותשומם האומה ההיא בכללה חרבן כללי והחלטי מפני מה שהרשיעו לעשות כנגד ישראל בחרבן בית ישראל בחרבן בית ראשון ובחרבן בית שני ובגזרות ובשמדות שגזרו עליהם בהיותם תחת ממשלתם בגלות, ושישראל ישובו וימשלו בארצם ובממשלתם ובכל ערי הנגב והיתה לה' המלוכה וכמו שיתבאר בפסוקים:

חזון עובדיה וגו' עד הנה קטון נתתיך בגוים. אין לנו דרך לדעת הדברים הקדומים אשר עינינו לא ראו כי אם מפי מגידיהם בהיותם אנשי אמת שראוי לסמוך על קבלתם ולכן היו המקובלות מכלל הראיות שעשה הפלוסוף, והנה הכתוב לא ביאר זה הנביא מי היה ובאיזה דור ניבא אבל חכמינו שקבלו דור מדור ומהנביאים הלא הם יורוך יאמרו לך שעובדיה זה הוא אשר נזכר בספר מלכים שהיה עם אחאב אשר על ביתו, ואמרו שהיה גר אדומי ושהיה מבני אליפז רע איוב. אמרו בתנחומא חזון עובדיה א"ל הקב"ה לאליפז אתה הוכחת את עבדי איוב בחזון שנאמר בשעיפים מחזיונות לילה וגו' אני מעמיד ממך בן נביא שיפרע מבית אביך בחזון שנאמר חזון עובדיה: ובפרק א' דיני ממונות (סנהדרין לט, ב) אמר ר"י אמר הקב"ה יבא עובדיה שדר בין ב' רשעים ולא למד ממעשיהם אחאב ואיזבל ויפרע מעשו הרשע שדר בין שני צדיקים יצחק ורבקה ולא למד ממעשיהם, אפרים מקשאה תלמידו של רבי מאיר אומר עובדיה גר אדומי היה והיינו דאמרי אינשי מיניה וביה אבא נזיל בי נרגא, כי אתא רב דימי אמר ידך מתוכה מסרחת, וכבר כתבתי בהקדמה בחקירה הראשונה למה נכתב ספרו אחרי הושע ויואל ועמוס בהיותו קודם אליהם בזמן:

האמנם הראב"ע בהתחכמותו כתב שלא נוכל לומר שהיה עובדיהו אותו שכתוב בספר מלכים בימי אחאב כי שם כתוב ועובדיה היה ירא את ה', ולא קראהו הכתוב נביא בהיותו מעלה יותר נכבדה, וטענתו זאת הבל היא כי אולי בהיות עובדיה בבית אחאב לא נחה עליו הנבואה להתחברו לאותם הרשעים אחאב ואיזבל והעיד הכתוב שהיה ירא את ה' ושהיה מגין על נביאיו ומצילם מן המות, אמנם אח"כ ניבא הנבואה הזאת בלבד, וכבר יורה הכתוב על אמתת זה שאמר (מ"ב ד, א) ואשה אחת מנשי בני הנביאים צעקה אל אלישע לאמר עבדך אישי מת ואתה ידעת כי עבדך היה ירא את ה' מאד וזה באמת היה עובדיה כי הוא היה מפורסם בחסידות ויראת שמים כי על כן קראהו הכתוב כן ג' פעמים, וכיון שהעיד הכתוב שהיה מבני הנביאים למה נרחיק שינבא נבואה אחת קטנה כזאת, ואם אשתו לא קראתו נביא זה היה לענותנותה או מפני שלא ניבא כי אם נבואה קטנה זו לבד ונסתפקה באומרה שהיה ירא את ה' עם עדות הכתוב שהיה מבני הנביאים. ואולי שמפני זה אמרה ואתה ידעת לפי שעובדיה היה ידוע לאלישע ענינו והנבואה אשר ניבא ואם לא היה הדבר כן לא היו מעידים עליו השלמים ע"ה, ותלמידו של ר' מאיר שהיה גר אדומי העיד שהיה עובדיה ג"כ גר אדומי ושאין זה כולו להם אם לא מקבלת אבות, ומאשר היה עובדיה גר אדומי שבא לחסות תחת כנפי השכינה הראהו השם יתברך באבדן מולדתו לנחמו בהיותו גר ולהודיעו שסוף אומתו היה להכרית כי יותר אהוב לאדם דעת מה שעתיד להיות באומתו וארצו מבאומה אחרת ולכן לא ראה נבואה אחרת כי אם זאת לפי שהיתה על אדום.

ואי אפשר לומר שראה בה חרבן אדום אשר החריבו נבוכדנצר כמו שכתב ראב"ע או חורבן הורקנוס המלך לפי שהוא אמר למען יכרת איש מהר עשו מקטל ואמר ג"כ ולא יהיה שריד לבית עשו וידוע שלא היה חרבן נבוכדנצר ולא חורבן הורקנוס שהחריבו לאדום החלטי שלא נשאר מהם איש, והוא ממה שיוכיח שלא היתה נבואתו כי אם לעת"ל שיחרב אדום בהחלט ולא ישאר מהם שריד כשיגאל ה' את עמו, ואין להפלא מהיות נבואת עובדיה לעתות כ"כ רחוקות כי הנה בלעם שקדם אליו קרוב לת"ר שנה נבא ג"כ על חרבן אדום האחרון הזה העתיד להיות כמ"ש (במדבר כד, יח) והיה אדום ירשה והיה ירשה שעיר אויביו וישראל עושה חיל וירד מיעקב והאביד שריד מעיר וכמ"ש במבשר האחד בספר משמיע ישועה ומזה תדע שלא לבד על ארץ אדום הסמוכה לא"י ניבא הנביא כ"א גם על האומה שנסתעפה משם ונתפשטה בכל העולם והיא אומת הנוצרים היום הזה שהם מבני אדום וכמ"ש אח"ז. ותדע ג"כ שכמה נביאים ניבאו על חרבן אדום בשמו והם לפי דעתי ט', הא' בזמן היה בלעם, והב' שניבא אחריו בזמן היה

עובדיה, והג' היה ישעיהו, והד' בזמן יואל, והה' אחריו ניבא עמוס, והו' אחריו ניבא ירמיהו, והז' אחריו ניבא יחזקאל, והח' בזמן אחריהם ניבא מלאכי, והט' שניבא ג"כ על אדום היה דוד ע"ה בשירותיו וכפי זמנו הוא היה אחרי בלעם וקודם עובדיהו, הנה א"כ ט' נביאים האלה ניבאו ע"ז החרבן, ואולי שג"כ מפני זה אמר כאן עובדיה שמועה שמענו מאת ה' ר"ל שכמה מהנביאים שמעו הנבואה הזאת מאת ה', וכבר כתבתי בפי' ישעיהו שהיה דרך הנביאים כמנהגם כשיראו בנבואותיהם דבר שכבר ניבא עליו נביא אחר שהיו בספרם אותו משתמשים בדברים ומלות שאמר הנביא אשר קדמם בו כי הם לא היו שומעים בנבואותיהם הדברים מהאל ית' במלותיהם ואותיותיהם כי זו היתה בלבד מדרגת אדון הנביאים אשר לא הגיע אליה זולתו מן הנביאים ועליו נאמר (שם ז, פט) ובבא משה אל אהל מועד לדבר אתו וישמע את הקול מדבר אליו וגו' ובאותם המלות והדברים האלוהיים שהיה שומע היה כותב את התורה, אבל שאר הנביאים היו משיגים נבואותיהם אם בראיית משלים ואם בהשגת המדעיות אלהיות והם היו מספרים מה שראו בלשונותיהם ודבריהם ומפני זה בספרם את נבואותיהם היו מדברים פעמים בלשון עצמם ופעמים היו מדברים אותו בדברים ומלות שקדם אליהם בהם נביא אחר, הלא תראה שמשה רבינו ע"ה אמר בשירת האזינו (דברים לב, לו) כי ידין ה' עמו ועל עבדיו יתנחם כי יראה כי אזלת יד ודוד במזמור קל"ה אמר זה הפסוק עצמו כי ידין ה' עמו ועל עבדיו יתנחם עצבי הגוים וגו' ואין ספק שלא היה דוד מנבא אע"פ שנודה שהיה נביא באותו סגנון ודברים שניבא אדון הנביאים אבל לקח בדבריו הפסוק ההוא מדברי משה וכזה תמצא הרבה בדברי שאר הנביאים, אבל לא יבואו לב' נביאים נבואה א' בדברים שוים כולה וכל חלקיה וכמ"ש חז"ל שסגנון אחד עולה לכמה נביאים ואין ב' נביאים מנבאים בסגנון אחד ר"ל שכבר יהיה הענין המושג שוה בכמה נביאים בנבואת חרבן אדום שראו אותה ט' נביאים, והיה זה לפי שרצה הקב"ה שיהיה הדבר הרשום ההוא מועד ומותרה באמצעות נביאים רבים וכמ"ש לא בסתר דברתי לפי שבהיותו מועד ביותר נביאים יודע יותר כי דבר הש"י הוא, ומפני השתתפותם בדבר המושג אפשר שיקח האחרון מן דברי הראשון אבל אינו אפשר ששניהם ינבאו כל דברי הנבואה וחלקיה בסגנון דברים אחד מבלי תוספת ביאור ושנוי דברים שיהיה א"כ ממגנבי דברים וכן היה הענין בנדון אשר לנו שעובדיה ניבא על חרבן אדום ובא אח"כ ירמיהו וראה חרבנו ג"כ, וכאשר ספר אותו נשתמש בדבריו מדברי עובדיה שראה שכבר ניבא עליו אבל הוסיף ירמיהו ביאור וייעודים בו וכמו שיתבאר, והותרו עם זה שלשת השאלות הראשונות:

ובפירוש הפסוק שמועה שמענו מאת ה' וציר בגוים שולח כתב הרד"ק שהוא מסורס חזון עובדיה שמועה שמענו מאת ה' ר"ל אני ושאר הנביאים שנבאו על חרבן אדום כה אמר ה' אלקים לאדום כלומר, על אדום כאילו ציר בגוים שולח שהוא משל להתפשטות השמועה שיעלו כל הגוים למלחמה על ארץ אדום: והפירוש הזה בלתי מתישב לא מצד הלשון שאמר וציר בגוים שולח ואם היה זה התחלת הנבואה איך יאמר וציר כמוסיף על מאמר אחר, ולא מצד הענין כי איך יתכן שכל מלכי האדמה יתעוררו מבלי סבה להלחם בארץ אדום ומהו ענין הציר הזה ששולח ומי שולחו, אלא שאמתת הענין הוא מה שכבר הודעתי פעמים שאומת אדום שהם כללות הנוצרים שהתחלתם ויסודם ברומי יתעוררו לעלות לכבוש את ירושלם מפני ששם כל קדושת דתם וקבר ישו אלהיהם וכמו שכבר פעמים אחרות התעוררו לכבשה לזאת הסבה עצמה, ובעבור שהיום כל ארץ ישראל היא תחת מלכות מצרים לכן ילחמו הנוצרים ראשונה במצרים ויכו את כל המונה מכה עצומה ויכבשו את ארץ ישראל גם כן, ומזה תצא השמועה בכל ארצות המזרח והצפון שרובם ישמעאלים איך באו הנוצרים מארצותם לגוייהם והחריבו את מצרים וכבשו את א"י וירושלם שהיא גם כן אצל הישמעאלים עיר קדושה לאלהים, ואז יתעוררו כל בני ישמעאל ממזרח ומצפון ויאמרו איש אל אחיו לכו ונלכה בשם אלהינו על הנוצרים הארורים האלה ונקח מהם נקמת אחינו בני מצרים אשר שפכו דמם כמים ונסיר הארץ הקדושה מידיהם פן יתפשטו בארץ ויבואו להחריב גם אותנו, ועל זה אמר וציר בגוים שולח וכן אמר ירמיהו (מט, י) וציר בגוים שלוח התקבצו ובאו עליה וקומו למלחמה שהכוונה בזה הוא שילכו השמועות והצירים להגיד בכל ארצות המזרח והצפון מה שיעשו הנוצרים במצרים וארץ הקודש כדי שיבאו כולם עליהם למלחמה:

ויחזקאל ניבא גם כן על זה עצמו וייעד מפלת מצרים אשר תהיה על ידי הנצרים בתחילה ואמר (יחזקאל ל, ט) ביום ההוא יצאו מלאכים מלפני רצים להחריב את כוש בטח והיתה חלחלה בהם כיום מצרים כי הנה באה, התבאר אם כן שעל זה עצמו אמר כאן חזון עובדיה כה אמר ה' אלהים לאדום כלומר, זה מה שראה וחזה עובדיה וזהו מה שאמר ה' אלהים על אדום, וביאר שתיהם אם מה שחזה וראה בנבואתו הוא כאילו באה שמועה רבה בין האומות ושולחים ציר בגוים מפה אל פה והוא רמז לבלבול והחרדה שיהיה בין אומות המזרח והצפון בשמעם ענין הנוצרים וחרבן מצרים וכיבוש ארץ ישראל ולכידת ירושלם מבני אדום, כי כל זה חזה וראה בנבואתו איך היתה מגעת השמועה ההיא בקרב העמים ההם והציר שהיו שולחים אלו לאלו לאמר קומו ונקומה עליה למלחמה, ואמר עליה לרמוז על ירושלם שעליה תהיה המלחמה כולה, ואחר שסיפר מה שראה סיפר גם

כן מה שאמר השם לאדום רוצה לומר על אדום והוא אומרו מיד הנה קטון נתתיך וגומר: זהו פי' הפסוק הזה על בוריו מלבד מ"ש עליו למעלה והותרה בזה השאלה הרביעית:

פסוק ב

הנה קטון נתתיך בגוים וגו' עד מחמס אחיך יעקב וגו'. המפרשים פי' הנה קטון נתתיך בגוים שהוא עבר במקום עתיד שלעת"ל בחרבן אדום יהיה קטון כמות אנשיו ובזוי בלתי נחשב בערך הגוים אשר יבאו עליו עם היות שזדון לבו השיאו לעלות על א"י כיושב בחגוי סלע ובמרום שבתו שהוא אומר בלבו מי יורידני ארץ ולא יהיה כמו שחשבת כי אם תגביה כנשר במעלתך ובין כוכבים תשים קנך ומושבך משם אורידך כשיבא יום חרבנך, וכן פי' אם גנבים באו לך וגו' שהוא ג"כ עבר במקום עתיד וענינו שיתמהו הרואים כשיראו אדום במפלתו ויאמרו נגדו מה זה היה לך אם גנבים שודדוך בלילה שהיית ישן ולא הרגשת בהם למנעם ולקום כנגדם הלא יגנבו דים כאשר יוכלון שאת ויניחו את השאר, וכן אם בוצרים כבוצרי הכרם באו לך איך היה שלא השאירו עוללות שלא נשאר ממך שריד ואיך נחפשו עשו נבעו ונתבקשו מצפוניו באופן שלא השאירו כלום ואפילו מטמוני מסתרים אשר לו, ואומרו שנדמים הוא כמו נכרת ע"ד (הושע ד, ו) נדמו עמי מבלי הדעת ואוהביך שהיית בוטח בהם הם עזרו את אויביך כי על הגבול שלחוך כל אנשי בריתך ואוכלי לחמך אשר היית בוטח בם ואתה לא הרגשת והיו מראים עצמם כאלו ישימו מזור תחתך ורפואה למכתך ואין תבונה בך להשכיל מרמתם לפי שביום ההוא יאבדו חכמים מאדום ותבונה מהר עשו: זהו דרך המפרשים ודרך נכון כשתסבול שיאמר העבר על העתיד:

אבל לי נראה לפרש הכתובים האלה העבר בדרך עבר והעתיד לעתיד, וכבר הודעתיך פעמים שאדום הסמוכה לארץ ישראל משם יצאו המלכים אשר מלכו באיטליא ואשר בנו רומי רבתי בגוים שרתי במדינות ונתמלאה איטליא וכל ארץ יון מבני אדום וגם כל ארצות המערב, ומפני זה כינו הנביאים האומה כולה בשם אדום ועשו לפי שהוא היה התחלת היחס, וקראו בשם אדום אם אותם שהיה ארצם סמוכה לירושלם ואם הרומיים אשר נסתעפו ונמשכו מהם כי כולם וכל אחד מהם כינה הכתוב בשם אדום, וכאשר אמר הנביא הנה קטון נתתיך בגוים אפשר לפרשו על הר עשו שמשם יצאו מלכי אדום כי הוא היה ארץ קטנה ומעט גוי והעבידום מלכי יהודה ומלכי החשמונאים ומלכי בית הורדוס בזמן בית שני לפי שהיה אותו מלכות אדום קטון בגוים ובזוי מאד, אמנם אחרי שיצאו משם שריה ואוכלוסיה ונתפשטו באיטליא וארץ יון ובכל ארצות המערב פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד ומלכו בכיפה מלכי רומי שהיו מאדום ואז זדון לבם השיאם

לכבוש את כל העולם ולהכניעו. ואפשר ג"כ לומר שעל רומי עצמו בפרט שקראה אדום מהסבות אשר זכרתי אמר הנה קטון נתתיך בגוים כי רומי בתחילתה היתה דבר מועט וישוב לרועים היתה וארץ מקנה צאן ואח"כ נתישבה והיתה עיר קטנה, (ג) והגיע ענינה עד שאמר אני ואפסי עוד וע"ז אמר זדון לבך השיאך כאלו היית שוכן בחגוי סלע שהוא מושב רם ונשא ולכן היית אומר מי יורידני ארץ (ד) אבל לא יהיה כן כי אף שתגביה כנשר כשהוא העוף המעופף למעלה מכל העופות לחלק העליון מהאויר, ואף שבין כוכבים שהם נצחיים ובלתי נפסדים תשים קנך הנה משם אורידך אמר ה' עד שאול תחתית, וכן אמר ירמיה (מט, טז) על אדום תפלצתך השיא אותך זדון לבך והיה אדום לשמה והענין כולו אחד:

פסוק ה

ואמנם אומרו אם גנבים באו לך וגו' אם נפרש אדום זה אשר זכר על ארץ אדום הסמוכה לירושלם יאמר שארץ אדום נכבשה פעמים רבות לדוד ולמלכי יהודה ולאחרים ולנבוכדנצר ולמלכי בית שני ועשו בה רעות הרבה אבל לא החריבוה בהחלט כי תמיד נשארה בישובה, ואם נפרש אדום על רומי יאמר שעם כל מעלתה כבר באו עליה צרות רבות ורעות מעמים שנשלחו בה ולכדוה פעמים ועשו בה מכת חרב והרג ואבדן, כאילו תאמר הגוט"י והצרפתים ובני הערב כמו שנזכר בספר דברי הימים אשר להם שכל אחד מהעמים ההם עלו על רומי ונלחמו בה וילכדוה ויציתו אש בקרבה אבל לא החריבוה בהחלט כי תמיד נשארה רומי ביישובה ושמה בגוים, וזהו אומרו אם גנבים באו לך אם שודדי לילה ר"ל פעמים אחרות להשחיתך הנה לא היתה השחתתם אותך כללית כי עם היות שגנבו דים הלא השאירו עוללות כי לא עשו בך כליה.

פסוק ו

אבל יש לתמוה איך נחפשו עשו באותם החרבנות שעשו בו ואיך נבעו ובקשו מצפוניו וסודותיו הנסתרות לאותם האויבים, (ז) אלא שהיה הסבה בזה שעד הגבול שלחוך כל אנשי בריתך כלומר האנשים והעמים שהיית בוטח בהם שהיו אנשי בריתך ויודעי סודותיך הם הסגירוך בידי אויביך, ועל זה אמר בדרך משל עד הגבול שלחוך כמו שיעשה האדם לאוהבו כשישלחהו במרמה מביתו. ורש"י פירש עד הגבול שלחוך עד הגבול שהיה שם המלחמה שהשיאוך והסיתוך ללכת שם ויוכלו לך לפתותך ללכת להלחם שמה והמה שבו מאחריך ולא עזרוך: והראב"ע פירש עד הגבול שלחוך בלכת פליטיך בשביה לחמך כאשר היית במקומך וזהו תחתיך אנשי שלומך היו נותנים בו מזור ותרופה ולא עשו כן במלחמה ואע"פ כך אין תבונה בעשו להבין מרמתם. ויש

לפרש לחמך שאנשי שלומך ואוכלי לחמך ישימו מזור ורפואה שהוא כנוי בעצה תחתך למכתך, אין תבונה בו רוצה לומר במזור שלא היו מסתכלים במה שהיו עושים ברפואתם ותיקונם ולכן לא היה לך תועלת במעשיהם. הנה כל זה סיפר הנביא ממה שקרה לאומת אדום פעמים רבות בזמנים הראשונים כדי לגדפה ולחרפה ועל זדון לבה, (ח) וגם כן להודיעה שהמלחמה העתידה לא תהיה כן כי הנה ביום ההוא שאני מיעד לחרבן אדום העתיד לפי שהמלחמה תעשה אם במלחמה כמו שאמר כי בתחבולות תעשה לך מלחמה ותשועה ברב יועץ (משלי כד, ו) ואם בגבורת הלוחמים וכמו שאמר רבשקה עצה וגבורה למלחמה הנה אז והאבדתי חכמים מאדום ותבונה מהר עשו רוצה לומר שלא ימצא טוב טעם ודעת בבני אדום הנוצרים שיעלו לאותה מלחמה, (ט) ואם בגבורה אמר וחתו גבוריך תימן שיאבדו גבוריהם באופן שמבלי עצה וגבורה יפלו לפני אויביהם והוא אומרו למען יכרת איש מהר עשו מקטל רוצה לומר שיכרת איש מכל אותם המתיחסים ונקראים ומסתעפים מהר עשו והם כלל הנוצרים, ותהיה כריתתם מקטל כלומר מהריגה עצומה שתהיה בהם כי לא ישארו באדום מהמלחמה העתידה עוללות כמו שנשארה מהמלחמות האחרות אשר היו עליה, ואמר תימן לפי שגבורי תימן שהוא הדרום הם משובחים בגבורתם וכן תרגם יונתן ויתברון גבורך יתבי ארע דרומא: ורש"י פירש שיחתו ויפחדו גבוריך לנוס ולחזור אל ארץ הדרום שמשם יבא אדום לאותה מלחמה ונכון הוא: הנה אם כן בין שתהיה התוכחה מהמלחמות האחרות אשר קרו בימים הראשונים על ארץ אדום הסמוכה לירושלם ובין שיהיה על רומי ראש אומת אדום הענין אחד לייעוד העתיד שהוא החרבן הכללי שיהיה על האומה שנקראת אדום מפני שנסתעפה ממנו, אבל בפרק קמא דעבודה זרה (דף י, א) אמר הנה קטון נתתיך בגוים תאני רב יוסף שאין מעמידין מלך בן מלך בזוי אתה מאד שאין לך לא כתב ולא לשון ועל ידי שאלה מוקמי כגון אסוירוס בן אנטונינוס וכו', הנה הבינו הכתוב הזה על רומי ולא לייעוד העתיד בדרך המפרשים כי אם לענין העבר שברומי היו הקיסרים ולא היה הקיסרות ירושה מהקיסר לבנו כמלכי ישראל וגם כמלכים אשר אתנו כי אם בבחירות שרי רומי על פי שאלתם ודעתם, וגם לא היה לרומיים לא כתב ולא לשון מעצמם אבל לקחוהו מהיונים כמו שכתוב בספריהם:

פסוק י

מחמס אחיך יעקב תכסך בושה וגו' עד כי קרוב יום ה' על כל הגוים ה"ר אברהם אבן עזרא פירש הפסוקים האלה על מה שעשו בני אדום בחרבן בית ראשון וכמו שאמר המקונן (תהלים קלז, ז) זכור ה' לבני אדום את יום ירושלם האומרים ערו ערו וגו', ובפח

הזה נלכד באומרו שהחרבן אשר ניבא עובדיה לאדום היה מה שהחריב נבוכדנצר אחרי שהחריב את ירושלם, ושעליו אמר ירמיהו (איכה ד, כב) תם עונך בת ציון לא יוסיף להגלותך פקד עונך בת אדום שהיה על ידי נבוכדנצר שהחריב אדום ותהי ארצם שממה וירושלם שדה אחרי גלות בבל ואדום לא שבה, ונשתקע כל כך רבי אברהם בדעתו זה עד שאמר בספר דניאל שאין ישראל בגלות אדום והתעצם לפרש דברי קדמונינו ז"ל שאמרו מלכות הרשעה וכמו שתראה מדבריו, ובזה הדעת עצמו החזיקו חכמי הנוצרים בפירושם לנבואה הזאת וגם האחרונים מהם זכרו דעת הראב"ע סיוע לדעתם.

והנני מבאר עתה הפסד דעתם ודעתו בזה אתה תראה שירמיהו ניבא על אדום שתי נבואות, האחת בפרשת כוס יין החמה וייחס אותה לנבוכדנצר כמ"ש שם (ירמיה כה, ט) הנני שולח ולקחתי את כל משפחות צפונה נאם ה' ולנבוכדנצר מלך בבל עבדי והביאותים על הארץ הזאת ועל יושביה ועל כל הגוים האלה סביב והחרמתים ושמתים לשמה ולשרקה וגו', ושם ביאר הנביא האומות אשר יחריב נבוכדנצר ובכללם את אדום ואת מואב, אבל החרבן ההוא ביאר ירמיהו שלא יתמיד יותר מע' שנה כמ"ש ועבדו הגוים האלה את מלך בבל שבעים שנה ואמר במקום אחר ועבדו אותו ואת בנו ואת בן בנו עד עת בא עת ארצו, והחרבן הזה כאשר ניבא ירמיהו ראשונה הוא אשר זכר ה"ר אברהם בן עזרא וחכמי הנוצרים והוא אמת באין ספק אבל לא ניבא ממנו עובדיה במקום הזה כמו שיתבאר, עוד תשוב תראה שאחר כך ניבא ירמיהו נבואה אחרת קרוב לסוף ספרו וניבא בה ראשונה על מצרים וחורבנה כשתחרב ע"י נבוכדנצר כמו שאמר ונתתים ביד מבקשי נפשם וביד נבוכדנצר מלך בבל וביד עבדיו ואחרי כן תשכון כימי קדם, וכן ניבא על מואב וחרבנו ובסוף אמר ושבתי שבות מואב באחרית הימים, וכן ניבא על חרבן עמון ובסוף אמר ואחרי כן אשיב את שבות בני עמון, ואחריהם ניבא על אדום ואמר לאדום כה אמר ה' צבאות האין עוד חכמה בתימן אבדה עצה מבנים וסרחה חכמתם וגומר כי איך עשו הבאתי עליו עת פקדתיו אם בוצרים באו לך לא ישאירו עוללות אם גנבים בלילה השחיתו דים וגו' כי בי נשבעתי נאם ה' כי לשמה לחרב ולקללה תהיה בצרה וכל עריה תהיינה לחרבות עולם שמועה שמעתי מאת ה' וציר בגוים שלוח התקבצו ובואו עליה וקומו למלחמה כי הנה קטון נתתיך בגוים בזוי באדם תפלצתך השיא אותך זדון לבך שוכני בחגוי סלע תופשי מרום גבעה כי תגביה כנשר משם אורידך נאם ה' והיתה אדום לשמה כל עובר עליה ישום וישרוק על כל מכותיה כמהפכת סדום ועמורה ושכניה אמר ה' לא ישב שם איש ולא יגור בה בן אדם לכן שמעו עצת ה' אשר

יעץ אל אדום ומחשבותיו אשר חשב אל ארץ תימן אם לא יסחבום צעירי הצאן אם לא ישים עליהם נויהם וגו' ויתר פסוקי הפרשה.

הנך רואה בעיניך בסגנון הנבואות האלה ודברים אמתיים, הא' שירמיהו ניבא שתי נבואות על חרבן אדום, והראשון מהם מיחס אל נבוכדנצר מלך בבל שעשאו בנבואה הראשונה, והשנית שזכר בנבואה האחרונה לא ייחסו אל נבוכדנצר והוא המוכיח שלא עשאו נבוכדנצר והדבר הב' הוא שבחרבן הראשון שבא בנבואה הראשונה הגביל הנביא זמן התמדת אותו חרבן ושעבוד על שבעים שנה או עד בן בנו של נבוכדנצר, אמנם בחרבן אדום האחרון שבא בנבואה האחרונה לא תמצא בו הגבלת זמן לפי שיהיה החלטי וכולל לעדי עד והוא גם כן המוכיח שאין החרבן האחרון הוא אשר החריב נבוכדנצר, והדבר הג' הוא שאתה לא תמצא בחרבן הראשון שזכר ירמיהו בנבואה הא' שיאמר בו שלא ישאר שריד ופליט מאדום אבל בהפך שנזכר שם שאותם האומות כולם שאדום בכללם יעבדו את נבוכדנצר ואת בנו ואת בן בנו והוא המוכיח שישארו ממנו רבים מבני אדום יושבים על אדמתם עובדים אמנם בגלות האחרון שזכר בנבואה האחרונה אמר בפי' כמהפכת סדום ועמורה ושכניה אמר ה' לא ישב שם איש ולא יגור בו בן אדם והוא המורה שיהיה החרבן ההוא כליה החלטית ולא היה א"כ זה החרבן שהחריב נבוכדנצר לאדום: והדבר החמישי הוא שבחרבן הראשון שזכר ירמיהו לאדום בנבואה הראשונה לא נזכר בו בוצרה אמנם בחרבן האחרון אשר בנבואה האחרונה אמר כי לשמה לחרפה לחרב ולקללה תהיה בוצרה וכל עריה תהיינה לחרבות עולם, וידוע שבצרה זו אינה בצרה הנזכרת במואב ושבאדום לא היה בצרה אבל נאמרה על רומי להיותה עיר בצורה וחזקה, וכבר תמצא בישעיהו (לד, ו) בנבואת קרבו גוים לשמוע שאמר כי זבח לה' בבצרה וטבח גדול בארץ אדום ואמר ונהפכו נחליה לזפת ועפרה לגפרית והיתה ארצה לזפת בוערה לילה ויומם לא תכבה לעולם יעלה עשנה מדור לדור תחרב לנצח נצחים אין עובר בה וכו' ושאר הפסוקים כולם שהם דומים בייעודם לדברי ירמיהו, וכבר הוכחתי שם שאי אפשר לפרש הנבואה הזאת כי אם לעתיד לבא ועל מלכות רומי והמדינה עצמה, והתימה מה"ר אברהם בן עזרא שבפירושו לספר ישעיהו על אותה פרשה כתב שדבריה מוכיחים שהיא לעתיד לבא ושבצרה יש אומרים שהיא קושטנטינ"ה והנה אם היתה הפרשה ההיא לעתיד גם נבואת ירמיהו האחרונה שזכרתי המסכמת במאמרה עם מאמרי ישעיהו תהיה בהכרח לעתיד ומבואר נגלה הוא שעובדיה בנבואתו ובדבריו מסכים עם דברי ירמיהו בנבואה האחרונה אשר זכרתי, ושלשתם אם כן רוצה לומר ישעיהו באותה פרשה וירמיהו בנבואה האחרונה ועובדיה בנבואתו זאת

לעתיד לבא ניבאו בהכרח ולא על חרבן נבוכדנצר. והדבר השישי שירמיהו בנבואה האחרונה שניבא על אדום כמו שזכרתי אמר בסופה לכן שמעו עצת ה' אשר יעץ אל אדום ומחשבותיו אשר חשב אל יושבי תימן אם לא יסחבום צעירי הצאן אם לא ישים עליהם נויהם, וצעירי הצאן אינם ישראל כמו שחשב הרד"ק כי אם הפרסיים כמו שאמרו חז"ל (יומא י, א) שקבלו האמתיות כולם עתידה רומי שתפול ביד פרס והוכיחו הדבר מהכתוב הזה ויש לנו ראיה בהגדה מוכרחת שהדבר כדבריהם ז"ל שאתה תמצא לירמיהו בנבאו על חרבן בבל שאמר בלשון הזה בעצמו לכן שמעו עצת ה' אשר יעץ אל בבל וגומר אם לא יסחבום צעירי הצאן וידענו שחרבן בבל בידי הפרסיים היה לא על יד ישראל, והוא המוכיח שאדום גם כן הוא יפול בידי הפרסיים ושאין זה אם כן החרבן שהחריב נבוכדנצר לאדום כ"א אשר יחריבו אותו הפרסיים, ואמנם מה הם הפרסיים הנה אומת הטורקי"ם היום הזה אמרו המספרים כולם שהם מבני פרס, ובגמרא פליגי בה ר' סימאי ורבנן על תירש חד אמר זו טורק"י וחד אמר זו פרס והיותר מתישב שהוא פרס והוא טורקי"ה גם כן.

הנה התבאר מזה כולו שהחרבן שניבא עובדיה לאדום כפי מה שביאר ירמיהו ממנו בהסכמת הדברים ותוספת ביאור אי אפשר שיפורש על מה שהחריבו מלך בבל ושהוא לעתיד לבוא בהכרח, ואל תטעה במה שזכר ירמיהו בנבואתו האחרונה הנה אשר אין משפטם לשתות הכוס שתה ישתו ואתה הוא נקה תנקה לא תנקה כי שתה תשתה ובאותו הלשון דבר גם כן ענין הכוס בנבואה הראשונה לפי שכל נקמה אלהית שתבוא על שום אומה או אומות תכונה בשם כוס, הלא ראית שאמר ישעיהו על ישראל (נא, כב) הנה לקחתי מידך את כוס התרעלה את קובעת כוס חמתי ושמתיה ביד מוגיך והייעוד ההוא כבר הודה הראב"ע שהוא לעתיד לבוא, ותמה אני איך לא כסתה פניו של הראב"ע בכתבו על ספר שעל החרבן שעשה נבוכדנצר באדום ועל פקידת בית שני נאמר תם עונך בת ציון לא יוסיף להגלותך פקד עונך בת אדום וגו' כי איך יתכן לבוא תם עונך בת ציון על בית שני ואיך נתקיים שם לא יוסיף להגלותך ואם הכתוב ההוא א"א שיפורש כ"א על הגאולה העתידה א"א א"כ שיפורש פקד עונך בת אדום כ"א על החרבן העתיד לבוא עליהם באחרית הימים:

והדבר הזה שראוי שתדע הוא שסוף נבואת עובדיה מוכיח על תחלתה שהיא כולה לעתיד לבא אם מאשר אמר וגלות החל הזה לבני ישראל אשר כנענים עד צרפת וגומר שהראב"ע עצמו הוצרך להודות שזאת הנבואה היא לעתיד, גם אומרו ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו וגומר שלא נתקיים זה לא בימי חרבן נבוכדנצר ולא בזמן

אחר מן הזמנים. הרי לך בזה אם כן שבעה עדים נאמנים והם ז' עינים להשיב על דברי הראב"ע ולהרוס שנימו בפימו של חכמי האומות אשר נמשכו אחריו בדעתו זו, ואמנם מה שכתב שאין אנו היום בגלות אדום כמו שזכר בפירושו לספר דניאל טעות הוא שעלה בידו שרומי הוא בכלל ומלפני שמלך עליה אלכסנדרוס מוקדון ושאנחנו בידי ישמעאל, ואין הדבר כן כי אלכסנדרוס לא מלך על רומי מעולם ולא בא לאיטליא כל ימיו אבל מארצו מקדוניא יצא ללכת להלחם עם מלכי פרס ושם התעצם ומשל ממשל רב ושם מת, הן אמת שהרומיים היו תמיד נלחמים עם היונים וכאשר גברו עליהם בני יהודה בימי החשמונאים הרומיים קשרו באהבה עם בני יהודה לפי שהיו נלחמים עם היונים אויביהם ומאותה אהבה נכנסו הרומיים אחר כך בעינייהם ובסוף גברו עליהם והחריבום וטיטוס שהחריבם שר הצבא של רומי היה וכל זה דבר מבואר בספריהם, וגלותינו א"כ ביד רומי היה וגם הוא בידו עד ישקיף וירא ה' משמים, ואותם שהם ישמעאלים היום היו אז נכנעים לרומי ולרומיים נחשבו וכלם קבלו דת ישו"ע הנוצרי במצות הקיסר קוסטנטינו וכבר סיפר זה הראב"ע גם כן בפירושו לספר דניאל, ולכן כל ישראל שהם היום בידי הישמעאלים והנוצרים לגלות רומי ואדום יחשבו ומפני שעל אדום ניבאו הנביאים שיחרב בגאולת ישראל:

ואחרי הדברים והאמת האלה נחזור לפרש דברי עובדיה, ואומר שכמו שלא נקבל מהראב"ע שהיה הנבואה כולה על חרבן בית ראשון כן לא נקבל דברי הרד"ק שכתב שכל הנבואה תדבר מחרבן בית שני שעשו הרומיים בני אדום כי איך יפורש כפי זה אומרו ביום עמדך מנגד ביום שבות זרים חילם ונכרים באו שעריו וגומר, גם אתה כאחד מהם שיראה מזה שלא היו האדומיים הם המחריבים אלא שבאו לראות החרבן והרחיבו עליו פה, אבל אומר שהנביא זכר כאן מה שראה אדום לישראל בחרבן בית ראשון ומה שהרע עמו בחרבן בית שני ומה שהרע גם כן לישראל בגלותם, ומפני שראה זה עובדיה לזמנים רחוקים וראשון לשאר הנביאים שניבאו עליו דבר במלות קצרות ואמר מחמס אחיך יעקב תכסך בושה וזה אמר על מה ששמחו בני אדום בחרבן ראשון והטיחו דברים באמרם ערו ערו עד היסוד בה, ואומרו עוד ונכרת לעולם הוא על מה שעשו בבית שני שהאדומיים עצמם החריבו והציתו אש במקדש ה' וכאילו אמר בראשון מחמס אשר עשית לאחיך יעקב תכסך בושה כי לא שמרת עמו דרך אחוה ואהבה האמנם אחר כך עשית חמס יותר גדול ועליו לא תכסך בושה אבל תכרת לעולם.

פסוק יא

וביאר שניהם אם מה שעשו בחרבן ראשון באמרו ביום עמדך מנגד ר"ל והחמס אשר זכרתי עשית אותו באותו יום אשר עמדת מנגד כאשר שבו זרים כחו של ישראל ונכרים באו שעריו ועל ירושלים ידו גורל וגזרת המאמר הוא גם אתה כאחד מהם כלומר אע"פ שלא היית אתה אז המחריב הנה בעבור שהייתה שם הרי נחשבת כאחד המחריבים שהם היו הבבליים, (יב) כי לא היה ראוי לך שתרא ביום אחיך, ביום אידו כלומר שאף הראיה היה בלתי ראוי ללכת לראות חרבנם וכמו שאמרו חז"ל ואל תשתדל לראותו בשעת קלקלתו, ולא די שאתה הלכת לראות החרבן אבל גם עשית חמס אחר והוא ששמחת ולא היה ראוי שתשמח לבני יהודה ביום אבדם, ועוד רעה עשית שהגדלת פה והטחת דברים כנגדם וזהו ואל תגדל פיך ביום צרה רוצה לומר לא היה לך להגדיל פיך ביום צרה.

ואחרי שביאר החמס אשר עשו בחרבן ראשון וקראם אחים לפי שהחמס ההוא עשו בני אדום הסמוכים לארץ ישראל שהיו בשלותם ואחותם. זכר עוד מה שעשו בחרבן בית שני ולא קרא להם בזה אחים לפי שהיו המחריבים בני רומי שיוחסה לאדום אבל לא היו כל כך קרובים לישראל כשכניהם והוא אומרו, (יג) אל תבא בשער עמי ביום אידם כלומר ואמנם הפשע היותר גדול שעשית אחר כך שבעבורו תכרת לעולם היה שלא היה לרומיים בני אדום לבא בשער עמי לכבשם ולהחריבם ביום האיד שהבאתי אני עליהם כמו שעשה נבוכדנצר, ועל דרך זה אמר יחזקאל (כה, יג) יען עשית אדום בנקום נקם לבית יהודה, ויואל אמר (ד, יט) מחמס בני יהודה אשר שפכו דם נקי בארצם שהוא כולו רמז לחורבן בית שני, ובאותו הלשון שזכר עובדיה חרבן ראשון באומרו ונכרים באו שעריו זכר חרבן שני אל תבא בשער עמי שהוא כנוי אל הכיבוש ולכידת ירושלם, ואמנם אומרו עוד אל תרא גם אתה ברעתו ביום אידו על מה שזכר יוסף בן גוריון שקרה במצור ירושלם כשבא טיטוס עליה והוא שכאשר באו הרומיים על ירושלם בני אדום היושבים בעריהם הסמוכים לירושלם מפני הברית אשר היה להם עם בני יהודה באו לעזרתם ונכנסו לירושלם וכאשר ראו מפלתה ושגלתה יהודה מעוני ומרוב עבודה גם הם שלחו ידם לשלול שלל ולבוז בז, הנה אם כן על הרומיים שהם בני אדום ובאים ממשפחתם אמר אל תבא בשער עמי ביום אידם ועל שאר האדומיים שבאו מארץ אדום הסמוכה לארץ יהודה לעזרת ה' בגבורים ונהפכו לאויב אמר ואל תרא גם אתה ברעתו רוצה לומר שלא היה לבני אדום אשר באיטליא לבוא בשערי ירושלם להשחיתה ככה

גם אתה אדום הסמוך אלינו לא היה לך לבוא לראות ברעתו ביום אידו ולא לשלוח יד בחילו לבוזזו ביום אידו.

פסוק יד

ואמנם אומרו עוד ואל תעמוד על הפרק להכרית את פליטיו הוא על ימות הגלות אשר ישבנו בארץ אדום גם בכינו בצרותיהם ושמדותיהם שעשו לנו כי מלת פרק הוא מענין הבדל ושבר מלשון ופרסיהן יפרק (זכריה יא, יז), מפרק הרים ומשבר סלעים (מלכים א יט, יא), וכאילו אמר ואחרי שבני יהודה הלכו בגלות לא היה לך לעמוד על הפרק והשברון שלהם להכרית את פליטיו שנמלטו מחרב החרבן, ולא היה לך גם כן לעשות מסגר והשתעבדות חזק על אותם בני יהודה הפליטים וזהו ואל תסגר שרידיו ביום צרה, וכן קרא ישעיהו (כד, כב) גלותנו זה מסגר באומרו וסוגרו על מסגר סוף דבר שזכר הנביא רשעת אדום והרעות אשר עשו בישראל אם בחרבן ראשון שהחריבם נבוכדנצר והם שמחו והגדילו פה בו ואם בחרבן שני שעשו בני אדום שנסתעפו מהם ואם בגלותם בשמדות והריגה ומסגר חזק שעשו בהם:

פסוק טו

כי קרוב יום ה' על כל הגוים וכולי עד סוף הנבואה והספר: יאמר לא היה לך אדום לעשות כל זה כי קרוב יום ה' להעניש כל הגוים אשר הרעו לישראל וגלו אותו מעל אדמתו וגם על אותם שהרעו לו בגלותו ישפוך זעמו, וכאשר יפקוד עליהם יפקוד עליך ג"כ באופן שכאשר עשית יעשה לך גמולך ישיב הקב"ה בראשך כי כמו שהרגת תהרג בחרב כמו ששרפת ירושלם באש וגפרית ורוח זלעפות מאת ה' מן השמים, ולא יקשה בעיניך מאמר כי קרוב יום ה' בהיות זה הייעוד לעתים רחוקות מאד כי הקרוב לא יגזור תמיד מהירות זמן בואו כי גם כן יאמר פעמים על אפשרות הדבר בעצמה כי קרוב אליך הדבר מאד (דברים ל, יד), ויאמר גם כן מלת קריבה מלשון מלחמה כמו כיום הלחמו ביום קרב טובה חכמה מכלי קרב פדה בשלום נפשי מקרב לי (תהלים נה, כ), ומזה הענין תוכל לפרש פה כי קרוב יום ה' אם שהוא אפשרי ונכון הדבר לפני האלהים ואם שהוא יום קרב ומלחמה לה' על כל הגוים לתת להם תגמולם.

פסוק טז

ואומרו עוד כאשר שתיתם ענינו ואין לך אדום שתאמר שיש משוא פנים בדבר שאיני מעניש את אשור ואת שאר העמים שג"כ הרעו לישראל כי הנה כאשר שתיתם אתם בני אדום ר"ל קובעת כוס התרעלה על הר קדשי בחרבנכם והריגתכם העצומה ישתו גם כן כל הגוים אשר הגלו את עמי, ואפשר לפרש כי כאשר שתיתם שחוזר על בני

יהודה שזכר למעלה שכמו שהם שתו כוס התרעלה בהר קדש ה' בחרבן שומרון ובגלות השבטים ובחרבנות ירושלם ראשון ושני כן ישתו כל הגוים שמה שיבואו להלחם אלו על אלו, ושתו ולעו ויהיו כלים עד שלא יכירו את מקומם וזהו והיו כלא היו.

פסוק יז

ואל תחשבו שג"כ יפלו ויכלו באותה מלחמה בני ישראל אשר יהיו בארץ ההיא כי הנה בהר ציון תהיה פליטה והיה קדש רוצה לומר שלא יעבור בו עוד ערל וטמא ויירשו בני יעקב שהוא כללות שנים עשר שבטים את מורשיהם רוצה לומר ארצותיהם של האומות ההם, והמפרשים פירשו מורשיהם נכסיהם ושללם.

פסוק יח

והודיע הנביא עוד שאותם השבטים שישובו מארצות גלותם אשר באשור שנקראו בית יוסף ומלכות אפרים המה יהיו אש להבה להבעיר ולשרוף את בית עשו כי הם יבואו עם הגוים הבאים למלחמה ההיא והם ילחמו עם הנוצרים ואכלום, ובאופן שלא יהיה עוד שריד לבית עשו, וכן דרשו חכמים זכרונם לברכה שאין זרעו של עשו נופל אלא ביד בני בניה של רחל, ואין סתירה על זה ממה שאמר עמוס למען יירשו את שארית אדום כי שם על הארץ אשר ירשו מהם אמרו וכאן אמר שלא יהיה עוד שריד לבית עשו בבחינת העם האדומי והרומי שלא ישאר מהם איש והותרה בזה השאלה החמישית.

פסוק יט

ועל הארצות אמר וירשו הנגב את הר עשו רוצה לומר שמלבד נקמת אדום אשר יעשו באותה מלחמה עוד ירשו רוצה לומר בני יוסף אשר זכר ערי הנגב ואת הר עשו שהוא מצד נגב ארץ ישראל ואת השפלה שהיא ארץ פלשתים, ומלבד זה שירשו מחדש עוד ירשו את אשר היה להם מקודם שהוא שדה אפרים ושדה שומרון, וכמו שבני יוסף ירחיבו את גבולם כן בנימין יירש את הגלעד שהיה קודם לכן לבני מנשה כי הנה בני מנשה וכן שאר השבטים גם כן ירחיבו את גבולם וממה שזכר ילקח ראיה על מה שלא זכר ורבינו שלמה פירש וירשו הנגב את הר עשו ישראל שהיו יושבים בדרומה של ארץ ישראל יירשו את הר עשו שהוא גם כן בצד הדרום וישראל שהיו בשפלה יירשו את ארץ פלשתים ואת הר אפרים ואת הר שומרון ובנימין את הגלעד ובני מנשה שהיתה ארץ הגלעד שלהם יפשטו מהלאה לגבולותיה של ארץ ישראל מזרחה (כ) ואמרו וגלות החל הזה וגומר תרגם יונתן וגלות עמא הדין דבני ישראל יחסנין ית ארע כנענאי עד צרפת וגלות ירושלם די באספמיא יחסנון יתבי ארע דרומא, עשה החל שאין בו יו"ד בין החית והלמד כמו החיל ביוד שרומז אל העם ולדעתו יהיה פירוש הפסוק הזה שבני הגלות

יירשו את הארץ אשר היתה לכנעניים עד צרפת ותהיה צרפת לפי זה אותה צרפתה אשר לצידון, וכבר הודעתיך דעת הרב רבי אברהם אבן עזרא שנמשך אחריו הרב רבי דוד קמחי שכנענים הם האשכנזים כי נסמך ה"ר אברהם אבן עזרא על מה שהעידו לו שאשכנז נתישבה מהכנעניים וכבר אמרתי שהוא עדות שקר, ולי נראה שמלת החל הוא מלשון התחלה כמו החל רש (דברים ב, כד), והענין כי לפי שאמר וירשו הנגב את הר עשו שבני ישראל ירשוהו ביאר הנביא בכתוב הזה מי ומי משבטי ישראל יהיו יושבי הנגב העתידים לירש את הר עשו ואמר שהם יהיו אותם שגלו לארץ אדום אשר לנוצרים, כי מפני שסבלו שם צרותיהם ורעותיהם יזכו לרשת את התחלת וראש ארצם שהוא הר שעיר וזהו אומרו וגלות החל הזה רוצה לומר והגלות המתחיל הזה לבני ישראל אשר הלכו בני ישראל בכנענים עד צרפת שהוא פראנצי"א וכן גלות ירושלם אשר בספרד שהוא אספמי"א כדברי המתרגם אלה כולם ירשו את ערי הנגב, ולפי זה הפירוש יחסר בכתוב כף הדמיון במלת הכנעניים שענינו כאלו אמר אשר ככנעניים, ואינו מהתימה כי כן כתב הרב רבי אברהם בן עזרא שיחסר כף הדמיון בשוכני בחגוי סלע שהוא כמו כשוכני וכן אמרו כאן אשר כנעניים ענינו ככנעניים רוצה לומר שישראל שהלכו בגלות בית שני שעליו אמר וגלות החל הזה בכל ארץ יון ואיטליא עד צרפת כמו שהלכו הכנעניים כאשר יצאו מארצם בורחים וכן גלות ירושלם שכבר היה בספרד כולם ירשו את ערי הנגב, ומה טוב אומרו וגלות ירושלם אשר בספרד כי הנה בני יהודה הלכו לספרד מחרבן בית ראשון שהוליכם שם פירו מלך ספרד והושיבם בשני מחוזות האחד בלוזינ"ה שהיתה אז עיר גדולה באנדאלוזיא"ה אשר ממלכות קשטילי"א והשני במחוז טוליטול"ה וכמו שכתבתי בסוף פירושי לספר מלכים, ואל ירע בעיניך אומרו צרפת ולא זכר אינגלאטיר"ה שהלכו שם גם כן כי הנה האי ההיא לחלק צרפת תחשב ומצרפת היה בתחילה וכן קראוה בספריהם הקדמונים אי צרפת עם היות שאחרי כן נבדלה מצרפת ונעשתה מלכות בפני עצמה, ואף על פי שעתה אין בצרפת ולא בספרד איש אשר בשם ישראל יכונה לא איש אל ויכזב כי תמיד יתקיים הייעוד הזה באותם אשר יצאו משם או בבניהם אשר ילדום, ואולי שכוון ג"כ אל בנ"י אשר יצאו מכלל הדת מתוקף הצרות והשמדות ונשארו בצרפת ובספרד לאלפים ולרבבות קהלות גדולות שהם ישובו ובקשו את ה' אלקיהם כמו שמהם עושים היום הזה ובהם תתקיים זאת הנבואה והותרה בזה השאלה הו'.

פסוק כא

ואמנם אומרו ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה אמרו בבראשית רבה (עח, יג) עד אשר אבא אל אדוני שעירה חזרנו על כל המקרא ולא מצאנו שהלך יעקב אצל עשו להר שעיר אלא לעתיד לבא יהיה שנאמר ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו אין הכסא שלם עד שיכרת זרעו של עשו שנאמר האויב תמו חרבות לנצח וערים נטשת אבד זכרם המה וכתיב בתריה וה' לעולם ישב כונן למשפט כסאו, ויונתן תרגם כל הר שעיר הכתוב בנבואות כרכא רבה דעשו והוא האמת בלי ספק שהיא רומי שרתי במדינות אשר היא ביד בני אדום היוצאים מזרעו של עשו, האמנם מי הם המושיעים האלה כתבו המפרשים שהם המשיח וגדולי דורו והנביא אמר שבעה רועים ושמנה נסיכי ארם וחכמים ז"ל כינו אותם בשמות, וה"ר אברהם אבן עזרא כתב ועלו מושיעים הם השופטים שיהיו בארץ ישראל לשפוט השרידים בהר עשו, ואינו נכון כי הנביא ייעד שלא ישאר שריד מבני אדום. ולי נראה שהנביא ביאר בפסוק האחרון הזה מנבואתו איך תהיה נקמת אדום כי הנה ישראל לבדם לא יהיו יכולים עליו ולכן אמר שיעלו מושיעים בהר ציון והם שאר הגוים אשר יבאו להלחם על הנוצרים באדמת הקדש, ולפי שהם יושיעו את הארץ מבני אדום הנוצרים ויעשו בהם נקמת ה' לכן קראם מושיעים כי בבחינת שיגרשו אותם מן הארץ וישמידום יקראם מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו ולכלותו מן העולם, הלא תראה שקרא הקב"ה את אשור שבט אפו וקרא לנבוכדנצר עבדו ואת כורש משיחו לא בבחינת עצמם כי אם בבחינת פעולותיהם אשר יעשו בגזרתו העליונה להנקם מאויביו, ועל הדרך ההוא קרא פה את המחריבים לבני אדום מושיעים בהר ציון, עם היות שהאומות ההם יפלו ויחרבו כי תהיה נקמת ה' בכולם אבל חרבן אדום יהיה יותר עצום ומופלג לפי שיהיה החלטי שלא ישאר ממנו אדם מכל אותם שיבואו לאותה מלחמה ולא תהיה ההריגה כל כך בשאר האומות וייעד הנביא שאחרי הנקמה העצומה הזאת יהיה ה' למלך על כל הארץ שכל בני העולם יודו במלכותו וכמו שאמר זכריה (יד, ט) והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד:

ובזה נשלם פירוש ספר עובדיה ונבואתו תל"י: